

Təhsil müəssisələrində uşaqların cinsi tərbiyəsi üçün tədrisin təşkili

Cəmiyyətin əsasını təşkil edən ailənin bəşəriyyətə təqdim etdiyi ən dəyərli varlıq uşaqlardır. Amma təəssüflər olsun ki, son illər uşaqlara qarşı müxtəlif zorakılıq halları ciddi şəkildə artıb və bu hal davam edir. Xüsusən də, cinsi zorakılıq halları ilə bağlı məlumatlar davamlı olaraq yayılır. Məsələn, Türkiyədə 2017-ci il üzrə uşaqların məruz qaldığı cinsi istismar hallarının statistikasını açıqlanıb.

Türkiyənin Ədliyyə Nazirliyinin yaydığı rəsmi məlumata görə, təkcə 2017-ci ildə ümumilikdə 89 000 cinsi istismar halı qeydə alınıb ki, bunun da 33 000-i uşaqlara qarşı [edilib](#).

[AZƏRTAC](#)-ın Moldova KİV-lərinə istinadən verdiyi məlumata görə, cinsi istismarla bağlı ölkə polisi vətəndaşları ayıq-sayıq olmağa çağırıb.

Bildirilir ki, 2020-ci ildə onlayn vasitələrlə uşaqların cinsi zorakılığa məruz qalmasına dair 41 fakt aşkarlanıb.

İrənin Dövlət Qoruma Təşkilatı olan “Behzisti”nin hesabatına görə, kiçik yaşda küçələrdə çalışan İrandakı qız uşaqları ortalama 12.5 yaşda cinsi əlaqəyə (ümumiyyətlə təcavüz nəticəsində) başlayır. Bu rəqəm oğlanlarda isə 13.7-dir. Küçədə işləyən uşaqların ümumilikdə 21%-i cinsi əlaqədə olur.

AİDS Araşdırmalar Mərkəzinin sədri DR. Minu Mühre “İsna” xəbər agentliyinə verdiyi müsahibədə Tehrandə 1000 işçi uşağın üzərində apardıqları araşdırmaların nəticəsindən danışır.

O, AİDS xəstəliyinin ən çox Tehrandə yaşayan və 10-18 yaş arası uşaqlar arasında yayıldığını bildirir.

Mühre qeyd edib ki, küçədə işləyən qız və oğlan uşaqlarının çoxu bu xəstəliyə təcavüz nəticəsində [yoluxub](#).

Bəs ölkəmizdə rəqəmlər nə deyir?

Azərbaycanda statistik məlumatlar mübahisəli olduğundan bu barədə konkret rəqəmlər göstərmək, fikir bildirmək çətindir. (2019-cu ildə “Nərmin faciəsi”, bu il Lənkəranda müəllimin öz şagirdi ilə cinsi münasibəti və uşaq hamiləliyi, bir müddət öncə Ağcabədidə 15 yaşlı qızın ana olması və s.) Çünki cinsi istismara məruz qalan uşaq özü harasa müraciət etmir, böyüyəndən sonra hansısa psixoloji

problem üzə çıxanda açıqlanır ki, ona qarşı xoşagəlməz hal baş verib və bu hadisə onun gələcək psixoloji durumuna çox mənfi təsir göstərib.

Azərbaycan cinsi istismar problemi ilə son illərdə ciddi rastlaşır, amma b, o demək deyil ki, əvvəllər bu cür hallar olmayıb. Rəsmi statistikaya cinsi istismar hallarının cəmi 10-15 faizi düşür, reallıq isə daha kəskindir.

“Azərbaycan Uşaq Qaynar Xətt” xidmətinin 2017-ci il hesabatında bildirilir ki, daxil olan müraciətlərin 1257-si psixoloji, fiziki, cinsi zorakılıqla bağlı olub. Onu da qeyd edək ki, zorakılığa məruz qalanların 189-u qız, 81-i oğlandır. Hətta statistika göstərir ki, bu barədə həyəcan təbili çalınmalıdır. Belə ki, dövlət Statistika Komitəsi zorlama və zorlamaya cəhdə dair statistikanı açıqlayıb.

Komitənin məlumatına görə, 2014-cü ilin birinci yarısında 18 belə fakt aşkarlanıb: "Zorlama və zorlamaya edilən cəhdlə bağlı 18 hadisə qeydə alınıb. Bu hadisələr zamanı cinayəti törədən 18 nəfər məsuliyyətə cəlb edilib".

Bəs bu problemlə necə mübarizə aparmaq olar?

Əlbəttə ki, bu kimi problemlərin tam və konkret həlli yoxdur, lakin effektiv mübarizə aparmaq mümkündür. Bunun da ən yaxşı üsulu uşaqlara cinsi tərbiyə verməkdir.

Cinsi yetişmək insanın ən təbii ehtiyaclarından biridir. Bu bizə yemək, içmək, nəfəs almaq, bizi həyata bağlayan digər vasitələr kimi lazım olan ən vacib şeylərdən sayılır. Cinsi yetişkənlik həm fiziki, həm də psixi baxımdan mükəmməl olmalıdır. Bunun belə olması üçün yaşından asılı olaraq uşaqların cinsi tərbiyəyə malik olması vacibdir.

Psixoloqlar hesab edir ki, ilk cinsi tərbiyə ailədən başlayır. Məhz bu səbəbdən də mütəxəssislər bildirir ki, hazırda cəmiyyətin üzləşdiyi kriminalın, boşanmaların, eləcə də zorakılıq faktlarının kökündə insanların seksual tərbiyəsinin olmaması və ya seksual travmaların olması durur. Buna görə də cinsi tərbiyəni uşaqların ümumi tərbiyəsinin ayrılmaz hissəsi kimi, uşaq yaşlarından başlayıb yetkin, müstəqil şəxsiyyətə çevrilənədək davam etmək lazımdır.

Bu gün dünyanın bir çox ölkələrində məktəblərdə cinsi tərbiyə fənni tədris olunur. Bu ölkələr sırasında İsveç, Finlandiya, Hollandiya, Fransa, Danimarka, ABŞ və digərlərini misal göstərə [bilərik](#).

Bir çox modellərinə görə birinci və daha üstün olan İsveç məktəblərində 1956-cı ildən etibarən məcburi olaraq cinsi tərbiyə proqramı tədris olunur. 7 yaşından

etibarən şagirdlərə verilən ilk cinsi tərbiyə dərslərində onlara qadınla kişi arasındakı fərq, uşağın necə yaranması, cinsiyyət orqanları, masturbasiya, boşalma, hamiləlikdən və cinsi yolla keçən xəstəliklərdən qorunma, mayalanma, abort kimi bir çox məsələlər tədris olunur.

İsveç təhsil modelini təqib edən ölkələrdən biri də Danimarkadır. Bu ölkədə həm də cinsi əlaqə zamanı iki şəxsin bir-birinə hörməti, bu münasibətin məsuliyyətinin nədən ibarət olması da aşılır.

Fransada belə bir proqramın tədris olunmasında əsas hədəf HIV-ə yoluxmaların sayını azaltmaqdır. Lakin bu cür proqramlar bəzi hallarda razılıqla [qarşılanmır](#). Hazırda Böyük Britaniya məktəblərində cinsi tərbiyə proqramı 6-10 yaşlı uşaqları əhatə edir.

Yuxarıda sadaladığımız faktlara əsasən, demək olar ki, cinsi tərbiyənin tədrisi olduqca mühümdür, çünki fərdləri uşaq yaşlarından maarifləndirmək gələcəkdə onların qadın və ya kişi kimi düzgün formalaşmasına, bir-birinə cins və fərd olaraq hörmət qoymasına, ailə və gender məsələlərinə düzgün yanaşmasına kömək edər.

Bir çox ölkələrin təcrübəsindən çıxış edərək belə qənaətə gəlmək olar ki, belə tədris proqramı ilə həm arzuolunmaz hamiləliklərin sayının azalmasını təmin etmək, həm də bu gün dünyanın ən böyük bəlasına çevrilən cinsi yolla keçən infeksiya xəstəliklərin artmasını əngəlləmək mümkün olar.

Təbii ki, digər mövzularda olduğu kimi, bu məsələlərdə də qarşımıza ciddi problemlər çıxır və bunlar aşağıdakılardır:

1. Bu gün cəmiyyətdəki inaclər, tabular, adət-ənənə, mentalitet anlayışları elə bir vəziyyətə çatıb ki, onları yıxmaq çətinləşib. Lakin bu da danılmaz faktdır ki, texnologiya əsərində uşaqların cinsi tərbiyə alması zərurət halına çevrilib. Demək olar ki, hər gün cinsi zorakılıq halı baş verir. Lakin “camaat nə deyər”, “ayıbdır” prinsipi ilə, demək olar ki, əksər valideynlər, xüsusilə bölgələrdə yaşayan ailələr, hüquq-mühafizə orqanlarına bu barədə məlumat vermirlər. Ümumiyyətlə, araşdırmalar göstərir ki, xüsusən də, cinsi istismar halları şəxslərin tanıdığı və etibar etdiyi insanlar tərəfindən baş verir. Çox təəssüflər olsun ki, bu halların yalnız az bir qismində zərərçəkənlər və ya onların yaxınları dərhal polisə müraciət edirlər. Qalan hallarda isə ya çox sonradan müraciət edilir, ya da ki ört-basdır edilir.

Məsələn, təxminlərə görə, Cənubi Afrikada hər il uşaqlara yönəlmiş cinsi istismar faktı ilə bağlı 3000-ə yaxın məhkəmə keçirilir, amma bu rəqəmdən dəfələrlə çox sayda uşaq ölkədə cinsi istismarın qurbanı olur. Statistika da bu səbəbdən dəqiq olmur.

2. Dindar həyat təzi yaşayan ailələrin etirazı. Məsələn, xristian ölkələrində yaşayan əksər dindar müsəlman ailələri buna kəskin etiraz edirlər. Böyük Britaniyada 240-dan artıq məktəbdə tədris edilən bu proqrama, xüsusən, müsəlman valideynlərin bir qismi etiraz edir.

3. Cəmiyyətin böyük bir hissəsinin cinsi tərbiyəsizliyi. Bir çox hallarda, hətta din xadimlərinin belə dəstəklədiyi bu proqrama insanlar arasında tanınan və rəsmi vəzifələri olan insanlar belə qarşı çıxırlar.

Təhsil eksperti Şahlar [Əsgərov](#) hələlik ölkəmizdə belə bir proqramın reallaşdırılmasının mümkün olmadığını deyir. Uşaq və yeniyetmələrin cinsi münasibətlər haqda ilk dəfə olaraq haradan və necə məlumat almasına gəldikdə isə ekspertin fikirləri belə olub: “Uşaq özü böyüdükcə hər şeyi biləcək. İntim, cinsi münasibətlə bağlı ata-babalara, bizə guya necə tərbiyə veriblər?! Erkən yaşında uşağı ayıldı, ona bu haqda deyib, “oğrunun yadına daş salmaq” lazım deyil”.

Milli Fikir Mərkəzinin sədri Şəhriyar Məcidzadə cinsi tərbiyə dərslərinin gələcəkdə ciddi fəsadlar törədəcəyinə inanır. Məcidzadə bu dərslərin Azərbaycanda dindarları ayağa qaldıracağını və bölgələrdə qızların məktəbə buraxılmayacağı kimi nəticələri doğuracağını düşünür və hətta bunun inqilabla nəticələncəyini deyir.

Dindar, Nardaran Ağsaqqalları Şurasının rəhbəri Məşədi Natiq dindarların cinsi tərbiyə dərslərinə qarşı olmadığını deyir: “Amma əsas məsələ fənnin necə təqdim edilməsidir, əxlaqi terminlərdən istifadə etməklə qızlar və oğlanlar üçün ayrı auditoriyalarda təqdim edilərsə, heç kim buna qarşı olmaz. Məsələn, dini mərkəzlərdəki əxlaq dərslərində də hər şeydən danışirlar, amma qızlar və oğlanlara ayrı-ayrı otaqlarda tədrisə qoşulur”.

Ölkəmizdə cinsi tərbiyə proqramı tədris olunmasa da, reproduktiv sağlamlıqla bağlı qanunların qəbulu üçün müzakirələr aparılır. Azərbaycanın reproduktiv sağlamlıqla bağlı beynəlxalq konvensiyaya qoşulması, uşaq qaynar xəttinin

yaradılması (116111), uşaq istismarına qarşı olan qanunlar və konvensiyaların imzalanması buna nümunə kimi göstərilə bilər.

Universitetlərdə seminarlar təşkil olunur, 2008-ci ildə Azərbaycanda Reproduktiv Sağlamlığa dair Milli Strategiya hazırlanıb. İSİM-də (İctimai Səhiyyə və İslahatlar Mərkəzi) Fövqəladə Hallarda reproduktiv sağlamlıqla bağlı işlər görülür. Belə ki, www.saglamliq.isim.az saytının yaradılması çox uğurlu addımdır. Bu istiqamətdə görülən işlər UNFPA, Fövqəladə Hallar Nazirliyi və Daxili İşlər Nazirliyi ilə əməkdaşlıq çərçivəsində həyata keçirilir. Amma qəbul olunan qanunlarda ciddi boşluqlar da mövcuddur. Məsələn, 2015-ci ildə Saatlı rayon məhkəməsində 14 yaşlı oğlanı dəfələrlə zorlamaqda ittiham olunan şəxsin hakim qərarı ilə cəmi 3 il, bu qədər az bir müddətə, azadlıqdan məhrum edilib. Kim deyə bilər ki, o, həbsxananı daha tez tərk etməyəcək və ya azadlığa çıxandan sonra eyni təcavüzü törətməyəcək?! Bundan başqa, Cinayət Məcəlləsində yetkinlik yaşına çatan şəxslərlə bağlı maddələr olduğu halda, yetkinlik yaşına çatmayan iki nəfər arasında baş verən bu cür hallarla bağlı da maddələr yoxdur. Bütün bunları nəzərə alaraq, söyləmək mümkündür ki, cinsi tərbiyə ailədən başlamalı uşaq yetkin həyata qədəm qoyanaq davam etməlidir. Hətta cinsi tərbiyəyə ilk öncə valideynlərdən başlamalıdır. Məsələn, bağçaya qədər gənc ailələrdə sahə poliklinikaları və ya doğum evlərində anaların qaldığı müddət ərzində onlarla bu barədə məlumatlandırma işi aparılmalıdır. Yaxud da iş yerlərində kişilərlə gənc atalarla məlumatlandırma aparmaq olar. Beləliklə, artıq bu mövzuda məlumatı olan valideynlər övladlarına doğru şəkildə ilkin bilgiləri verəcəklər.

Hər yaş dövrü üçün cinsi məlumatlandırma xidmətləri olmalıdır, çünki bu günün və dünənin valideynləri də, məhz cinsilliklə bağlı tabularla böyümüşlər. Bu xidmətlər övladlarını doğru cinsi tərbiyə vermək üçün valideynlər, evlilik öncəsi gənclər və əlbəttə ki, istənilən yaş qrupunda cinsi problemləri yaşayan şəxslər üçün nəzərdə tutulmalıdır. Seksologiyaya ayrıca bir elm sahəsi olaraq ABŞ və bir çox Avropa ölkələrində olduğu kimi yer verilməlidir. Ona görə də mümkün çərçivədə xaricdən bu sahə üzrə mütəxəssislər dəvət edilərək maarifləndirici tədqiqatlar aparılmalı və tədbirlər görülməlidir. Təbii ki, cinsi tərbiyə haqqında fənnin tədris olunması cəmiyyətimizdə istər sadə insanlar, istərsə də rəsmilər tərəfindən birmənalı qarşılanmır. Bu hallar tək bizdə yox, bu fənni və ya tərbiyəni məktəblərə daşıyan hər bir ölkədə baş vermişdir. Ona görə də buna baxmayaraq cinsi maarifləndirmə işlərinə ailədə, bağçalarda, məktəblərdə hətta universitetlərdə geniş yer verilməlidir.

Məktəb və məktəbəqədər təhsil müəssisələrində hər yaş qrupu üçün ayrıca proqram hazırlanmalıdır. İstər ailədə, istərsə də məktəbdə cinsi tərbiyə kortəbii, sistemsiz və pərakəndə şəkildə aparıla bilməz. Bu istiqamətdə qarşıya konkret məqsəd qoyulmalı, sistemlilik, plana uyğunluq, fasiləsizlik gözlənməlidir.

Məsələn:

1. Məktəbəqədər yaşlı uşaqlarla ailə şəraitində aparılan cinsi tərbiyə işləri.
2. Məktəb yaşları dövründə aparılan cinsi tərbiyə işləri:
3. Yeniyetməlik yaşları dövründə aparılan cinsi tərbiyə işləri:
4. İlk gənclik və gənclik yaşları dövrlərində aparılan cinsi tərbiyə işləri və istiqamətlərində proqram və layihələr hazırlanıb həyata keçirilməlidir.

Bu işlərə valideynlər də cəlb edilməli, mütəxəssislər tərəfindən valideynlərin görməli olduqları tədbirlər onlara izah olunmalıdır. Mövcud şəraiti nəzərə alaraq bir çox tədbirlər həyata keçirmək olar.

Psixoloq Elmir [Əkbər](#) təklif edir ki, məsələyə Azərbaycan aspektindən yanaşsaq, bu dərsi uşaqlara müsbət münasibətləri olan şəxslər, məsələn, şairlər tədris edə bilərlər. Bu təəccüblü görülməyən bilər, amma onlara nə androloq, nə də ginekoloq lazımdır. Hətta 1-2 cümlə ilə həssas məqamlara toxunmaq olar.

Burada əsas yük mənəvi-psixoloji, sosial məsələlərə düşür. Dərslər elə qurulmalıdır ki, uşaqlara maraqlı olsun. Məsələn, necə uğurlu şəxs olmaq olar? Böyüyəndə yaxşı vəzifə necə tutmaq olar? Necə arzuolunan olmaq olar? Sənə necə hörmət etsinlər? və s.

Burada əsas məqam dərslərin adının sırf "seksual tərbiyə" olmamasıdır, uşaqlara mahiyyətin çatdırılması kifayətdir.

Qızlarla oğlanların inkişaf dövrləri fərqli olduğundan bu dərslər qızlara 10-12 yaşlarında, oğlanlara isə bir az gec tədris olunması daha məsləhətlidir. Qızlar daha tez böyüdüyündən bu onlar üçün çox həssasdır, amma onlardan geri qalan oğlanlara bu hələ çatmayacaq. məhz bu səbəbdən onlara fərdi yanaşmaq lazımdır.

Bundan başqa, valideynlər də bu işdə aktiv olmalıdırlar. Ən azından hər valideyn iclasında onlarla bu haqda söhbətlər aparmaq, tövsiyələr vermək olar.

Həkim genetik Eldəniz [Bayram](#) bu cür dərslərin vacibliyini qeyd etsə də, bildirib ki, qızlar və oğlanlar bu dərsi ayrı-ayrı keçməlidirlər. Həkim düşünür ki, 9-cu sinifdə uşaqlarda hormonlar daha aktiv olduğundan 10-11-ci sinif onlar üçün daha münasibdir. Lakin bütün qanunların qəbulunda deyil, onların tətbiqində problemlər vardır.

Onu da qeyd etmək istərdim ki, bu iş tək-cə qanunların qəbulu və tətbiqi ilə bağlı deyildir. Belə ki, uşaqlara qarşı zorakılığın qarşısını almaq üçün onların valideynləri ilə sıx əlaqədə işləmək lazımdır.

Vaxtilə orta məktəbin IX siniflərində "Ailə həyatının etika və psixologiyası" fənni keçilirdi. Həmin fənnin, yaxud "Milli əxlaq və ailə etikası" fənninin yenidən ümumtəhsil məktəblərinin tədris planlarına salınması məqsədəuyğun olardı.

Ayrı-ayrı fənlər üzrə dərslər cinsi tərbiyəyə müəyyən qədər imkan versə də, "Reproduktiv sağlamlığın əsasları" fənninin imkanları daha genişdir. Bu sahədə psixoloqlarla, seksoloqlarla, sekspatoloqlar ,pedaqoqlarla və valideynlər sıx əlaqədə çalışılmalıdır. Lazım olarsa hər bir ailə təhkim olunduğu sahə poliklinikalarında psixoloji təlimlərə cəlb edilməli və müayinədən keçirilməlidirlər. Lazım olarsa, psixoloqlar ailənin evinə gedərək xidmət göstərməlidirlər. Bura tibb universitetinin tələbələrini könüllülük proqramı hazırlayaraq cəlb etmək olar. Advokasiya kampaniyaları keçirməklə bu işə daha çox diqqət cəlb etmək olar.

Əlavə olaraq qeyd etmək istərdim ki, son zamanlarda yetkinlik yaşına çatmayan qız uşaqlarının özlərindən yaşca çox böyük kişilərlə nigaha daxil edilməsi da cinsi istismarın "qanuni" növlərindəndir (bu, xüsusən də, cənub - Lənkəran, Masallı, Lerik və Gürcüstanda yaşayan soydaşlarımız arasında geniş yayılıb).

Düşünürəm ki, ağı başında olan hər bir dövlət bu məsələyə çox ciddi əhəmiyyət verməli və bunu olumlu ölüm arasındakı mübarizədən ayırmamalıdır, çünki dövlətin mövcudluğunun və inkişafının zəmanəti xalqdır. Xalq nə qədər sağlam olarsa, dövlət də bir o qədər dözümlü olar...

Mənbələr:

Məqalə- Adalet Bakanlığı verileriyle Türkiye'nin utanç haritası: 33 binden fazla çocuk cinsel istismara uğradı: <https://www.birgun.net/haber/adalet-bakanligi-verileriyle-turkiye-nin-utanc-haritasi-33-binden-fazla-cocuk-cinsel-istismara-ugradi-216092>

Məqalə- Körpə qız və oğlanların cinsi istismar edildiyi ölkə- İran: <https://tia.az/korpe-qiz-ve-oglanlarin-cinsi-istismar-edildiyi-olke-iran/>

Məqalə- İNTİM TƏRBİYƏNİ UŞAĞA KİM ÖYRƏTSİN? <https://gencaile.az/intim-t%c9%99rbiy%c9%99ni-usaga-kim-oyr%c9%99tsin/>

Məqalə Ülviyyə Tahirqızı- Uşaqların cinsi tərbiyəsi: <http://anl.az/down/meqale/xalqcebhesi/2014/iyul/384956.htm>